

ΗΡΑΚΛΗΣ ΠΑΛΛΙΑΣ

*Συγκρότηση και λειτουργία της Εκπαιδευτικής Ομάδας
σε ένα Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ενηλίκων
Αντιμετώπιση εκπαιδευτικού περιστατικού*

ΑΘΗΝΑ 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	σελ. 2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 2
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΜΑΤΟΣ.....	σελ. 3
1. Χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής ομάδας σε ένα Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ενηλίκων.....	σελ. 3
2. Ομάδα έργου ή κοινωνικο-συναισθηματική ομάδα;	σελ. 4
3. Τρόποι διαχείρισης των εμποδίων και των συγκρούσεων στην εκπαιδευτική ομάδα.....	σελ. 4
4. Ρόλοι που αναπτύσσονται στο πλαίσιο λειτουργίας της εκπαιδευτικής ομάδας και πώς επηρεάζουν τη λειτουργία της	σελ. 5
5. Τα στάδια σχηματισμού της εκπαιδευτικής ομάδας.....	σελ. 7
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	σελ.9

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Συγκρότηση και λειτουργία της Εκπαιδευτικής Ομάδας, σε ένα Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ενηλίκων και αντιμετώπιση εκπαιδευτικού περιστατικού»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία, στα πλαίσια της Θεματικής Ενότητας «Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων» του ΕΑΠ, θα δούμε πόσο σημαντικό ρόλο έχει σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων ο τρόπος συγκρότησης και η λειτουργία της εκπαιδευτικής ομάδας. Επίσης θα εξετάσουμε μια συγκεκριμένη περίπτωση όπου ο διδάσκων καλείται να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά ένα εκπαιδευτικό περιστατικό. Το περιστατικό αυτό συνέβη μέσα στην ομάδα, κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το εκπαιδευτικό περιστατικό που αναφερόμαστε συνέβη σε μια Ο.Σ.Σ. της Θεματικής Ενότητας ενός Ανοιχτού Πανεπιστημίου, στην οποία συμμετείχαμε ως εκπαιδευόμενοι. Η Ο.Σ.Σ. αποτελεί, σύμφωνα με τον Κόκκο (1998), την πιο σημαντική επαφή μεταξύ διδασκομένων και διδάσκοντα, αφού τους δίνει την ευκαιρία να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους και να καλλιεργήσουν κλίμα εμπιστοσύνης και συνεργατικότητας. Η διάρκεια συνάντησης της εκπαιδευτικής μας ομάδας μας είναι τετράωρη και η μαθησιακή διεργασία γίνεται μέσα σε ένα πολύ καλό κλίμα., με την ενεργητική συμμετοχή και των τριάντα φοιτητών που αποτελούν τα μέλη της ομάδας.

Κατά τη διάρκεια των εργασιών της Ο.Σ.Σ., που αναφερόμαστε, ο Καθηγητής Σύμβουλος ενημερώνει την ομάδα σχετικά με τον προγραμματισμό της επόμενης Ομαδικής Συμβουλευτικής Συνάντησης. Με αφορμή αυτή την ανακοίνωση ένας από τους φοιτητές παρεμβαίνει με την παρατήρηση ότι η ημερομηνία της Ο.Σ.Σ. συμπίπτει χρονικά με τις σχολικές διακοπές και σε έντονο ύφος αρχίζει να διαμαρτύρεται προς τον Κ/Σ και να απαιτεί αλλαγή της ημερομηνίας. Ένας μεγάλος αριθμός φοιτητών συμφωνούν με το φοιτητή που διαμαρτύρεται, συντάσσονται μαζί του και ζητούν να αλλάξει η ημερομηνία της Ο.Σ.Σ. Στο σημείο αυτό να επισημαίνουμε ότι η επόμενη Ο.Σ.Σ. είναι η τελευταία που γίνεται, στα πλαίσια της

Θ.Ε. και είναι η πλέον σημαντική και καθοριστική για όλους τους φοιτητές, αφού σε αυτή θα συζητηθούν θέματα σχετικά με τις γραπτές εξετάσεις του Ιουνίου.

Στη συνέχεια της εργασίας μας θα εξετάσουμε τα χαρακτηριστικά και τη δομή λειτουργίας της συγκεκριμένης ομάδας, καθώς και τον τρόπο που διαχειρίστηκε ο Διδάσκων το ομαδικό εκπαιδευτικό περιστατικό που αναφέραμε. Επίσης θα δούμε τους ρόλους που μπορούν να αναπτυχθούν στο πλαίσιο λειτουργίας της εκπαιδευτικής ομάδας και θα αναφερθούμε στα στάδια σχηματισμού της. Τέλος θα αναφέρουμε σε ποιο από αυτά τα στάδια συνέβη το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό περιστατικό.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

1. Χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής ομάδας σε ένα Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Το σύνολο των παρόντων ατόμων, όταν συνέβη το περιστατικό που αναφέραμε, συμπεριλαμβανομένου και του Καθηγητή/Συμβούλου αποτελούν τα μέλη της εκπαιδευτικής ομάδας. Έχουν κοινό στόχο, κοινά χαρακτηριστικά, και αλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Κοινός στόχος όλων είναι η παρακολούθηση και η ολοκλήρωση με επιτυχία της συγκεκριμένης Θεματικής Ενότητας που έχουν επιλέξει στα πλαίσια Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών ενός Ανοιχτού Πανεπιστημίου.

Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων, μέσα από τη μαθησιακή διεργασία και την καθοδήγηση του Κ/Σ, τα μέλη της ομάδας έχουν αναπτύξει μεταξύ τους ισότιμη αποδοχή, συνεργασία και έχουν κοινό χαρακτηριστικό την επιθυμία για επίτευξη του κοινού στόχου. Η διάταξη του χώρου εργασίας και ο τρόπος που διεξάγεται η μαθησιακή διεργασία διευκολύνουν τη μεταξύ τους επικοινωνία. Εξάλλου ευκαιρίες επικοινωνίας μεταξύ τους έχουν όλα τα μέλη της ομάδας και πέρα από τις συναντήσεις εργασίας στην αίθουσα. Ένα εσωτερικό κριτήριο για το αν είναι μέλη σε αυτή την ομάδα είναι η αίσθηση που υπάρχει ότι ανήκουν σε αυτή.

Επίσης υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών της ομάδας, αφού οι εκπαιδευτικές μέθοδοι που εφαρμόζονται καλλιεργούν την επικοινωνία και την ενεργή συμμετοχή μεταξύ όλων των μελών. Το ίδιο συμβαίνει και με τις γραπτές εργασίες όπου κατά τη διαδικασία της εκπόνησής τους είναι απαραίτητη η

επικοινωνία και η υποστήριξη από τον Κ/Σ αλλά και η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των φοιτητών. Εξάλλου η αίσθηση ότι ανήκει κάποιος σε αυτή την ομάδα δίνει χαρά, ευχαρίστηση και όφελος. Αυτό έχει θετικές επιπτώσεις αφού συντελεί στην πρόοδο και προάγει την επίτευξη του κοινού τελικού στόχου που είναι η ολοκλήρωση με επιτυχία των σπουδών τους.

2. Ομάδα έργου ή κοινωνικο-συναισθηματική ομάδα;

Τα μέλη της εκπαιδευτικής ομάδας που αναφερόμαστε, είναι ενήλικες που σπουδάζουν σε ένα πρόγραμμα σπουδών της ΑεξΑΕ και όλοι έχουν επιλέξει συνειδητά να φοιτήσουν σε αυτό. Χαρακτηρίζονται από τον κοινό στόχο για στις σπουδές τους και έχουν τις ίδιες προσδοκίες από αυτές. Όλοι έχουν συγκεκριμένο σκοπό και ήδη από την πρώτη συνάντηση δημιούργησαν μια ομάδα έργου, της οποίας έγιναν μέλη και μέσα στην οποία όλοι λειτουργούν ισότιμα. Αποτελούν μια ομάδα με άριστη δυναμική και έχουν δημιουργήσει μεταξύ τους πολύ καλές σχέσεις συνεργασίας και αλληλεξάρτησης

Η ομάδα αυτή, παρόλο που λειτουργεί άψογα ως τυπική ομάδα και διεκπεραιώνει με επιτυχία το πρόγραμμα σπουδών, χαρακτηρίζεται περισσότερο από τις κοινωνικοσυναισθηματικές σχέσεις μεταξύ των μελών της. Αυτό το γεγονός είχε θετικό αντίκτυπο στην ομάδα εργασίας και στην πορεία λειτούργησε υπέρ της μαθησιακής διεργασίας. Η ομάδα, μέσα σε ένα κλίμα φιλικών σχέσεων και καλής συνεργασίας, τήρησε το παιδαγωγικό συμβόλαιο που συμφώνησε από την αρχή να ισχύει. Σεβάστηκε τη σταθερή οργάνωση και τον θεσμικό ρόλο του τον Κ/Σ, και λειτούργησε όπως προβλέπονταν από τον εσωτερικό κανονισμό του πανεπιστημιακού ιδρύματος. Λειτουργώντας μέσα σε αυτό το πλαίσιο, όλα τα μέλη έμειναν προσηλωμένα στον κοινό σκοπό και στην σαφή ταυτότητα της ομάδας.

3. Τρόποι διαχείρισης των εμποδίων και των συγκρούσεων στην εκπαιδευτική ομάδα

Το περιστατικό που αναφερόμαστε δημιούργησε, όταν συνέβη, σύγκρουση και κρίση μέσα στην ομάδα. Τα περισσότερα μέλη της ομάδας ανησύχησαν και αγχώθηκαν από το ενδεχόμενο να μην καταφέρουν να είναι παρόντες στην επόμενη Ο.Σ.Σ., λόγω των διακοπών. Επίσης αναστατώθηκαν από το θόρυβο που δημιουργήθηκε στην ομάδα και είχε σαν αποτέλεσμα να διακοπεί η μαθησιακή διεργασία που ήταν σε εξέλιξη σε αυτή τη συνάντηση.

Η αντίδραση του Κ/Σ είναι άμεση και καθοριστική, προκειμένου να ξεπεραστεί η κρίση που δημιουργήθηκε στα μέλη της ομάδας,. Λειτουργήσε στα πλαίσια του θεσμικού του ρόλου αφού «ο εκπαιδευτής είναι ο εγγυητής του πλαισίου της εκπαιδευτικής διαδικασίας» (Γκιάστας Ι., 2008, τομ. Δ., σελ 248). Καταρχήν συμφώνησε με την πλειοψηφία της ομάδας, ότι πράγματι η ημερομηνία της επόμενης Ο.Σ.Σ. δεν έχει προγραμματιστεί σωστά. Παραδέχθηκε ότι αυτό το γεγονός πιθανόν να δημιουργήσει δυσκολίες σε κάποιους από την ομάδα, συμπεριλαμβανομένου και του ίδιου, που θα πρέπει να τις ξεπεράσουν για να καταφέρουν να είναι παρόντες στη συνάντηση.

Στη συνέχεια ξεκαθάρισε ότι ο ίδιος δεν συμμετέχει στον προγραμματισμό των Ο.Σ.Σ. της Θ.Ε., επομένως δεν έχει καμία ευθύνη να αναλάβει, ούτε να απολογηθεί για το ζήτημα που έχει δημιουργηθεί και την αναστάτωση που αυτό έχει προκαλέσει. Εκφράζει τέλος τη βεβαιότητα ότι και στην τελευταία Ο.Σ.Σ. οι περισσότεροι φοιτητές θα καταφέρουν να ξεπεράσουν τα εμπόδια και να είναι παρόντες. Για να τους μειώσει το άγχος και να τους καθησυχάσει ενημερώνει την ομάδα ότι για όσους δε θα τα καταφέρουν να έρθουν στην Ο.Σ.Σ. θα φροντίσει να τους στείλει μέσω email, όπως γίνεται εξάλλου μετά από κάθε συνάντηση, όλα τα θέματα που θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν. Εξάλλου τους υπενθυμίζει ότι μπορούν και μέσω τηλεφώνου να συζητήσουν μαζί του όποιες απορίες έχουν. Μετά από αυτές τις εξηγήσεις τα πνεύματα ηρέμησαν και οι εργασίες της Ο.Σ.Σ. ολοκληρώθηκαν απρόσκοπτα και μέσα σε πολύ καλό κλίμα.

4. Ρόλοι που αναπτύσσονται στο πλαίσιο λειτουργίας της εκπαιδευτικής ομάδας και πώς επηρεάζουν τη λειτουργία της

Όλα τα μέλη της ομάδας είναι σημαντικά για τη συνοχή και τη λειτουργία της, όπως συμβαίνει σε ένα ζωντανό οργανισμό, αναφέρει ο Γκιάστας Ι. (2008). Παρά την ομαδική κουλτούρα της ομάδας, σύμφωνα με τον ίδιο, τα μέλη διαφοροποιούνται μέσα στην ομάδα, παρατηρούνται διακριτές θέσεις και οι ρόλοι διαφοροποιούνται. Η δυναμική της ομάδας είναι αυτή που δημιουργεί τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των μελών.

Ενδεικτικοί χαρακτήρες και τύποι, σύμφωνα με όσα αναφέραμε παραπάνω, που μπορεί να συναντήσουμε σε μια ομάδα και να διαταράξουν με το ρόλο τους τη μαθησιακή διαδικασία είναι οι εξής:

Ο ‘ηγέτης’ είναι ένα πρόσωπο με ισχυρή κοινωνική επιρροή και μέσω αυτού εκφράζονται τα μέλη της ομάδας. Στο εκπαιδευτικό περιστατικό που αναφερθήκαμε, το μέλος της ομάδας που το δημιούργησε λειτούργησε με το ρόλο του ηγέτη, αφού τα περισσότερα μέλη της ομάδας συντάχθηκαν φανερά μαζί του υιοθετώντας τη στάση του. Κάποια μέλη της ομάδας, μεταξύ τους και ο γράφων, δεν πήραν καμία θέση και περίμεναν να δώσει ο Κ/Σ τη λύση.

Στη συνέχεια ο Κ/Σ, γνωρίζοντας πολύ καλά πώς λειτουργούν στην εκπαιδευτική του ομάδα, τόσο ο ‘ηγέτης’ όσο και η κοινωνικο-συναισθηματική ομάδα, δε συγκρούστηκε, αλλά αντίθετα συντάχθηκε μαζί τους, αποδεικνύοντας ότι και αυτός αποτελεί μέλος της ομάδας. Στη συνέχεια καθυσύχασε την ομάδα εργασίας και η μαθησιακή πορεία συνεχίστηκε απρόσκοπτα.

Με την ευκαιρία του παραπάνω εκπαιδευτικού περιστατικού και τον τρόπο αντιμετώπισής του από τον Κ/Σ επισημαίνουμε ότι ο Διδάσκων αποτελεί και αυτός μέλος της εκπαιδευτικής ομάδας. Ο θεσμικός του όμως ρόλος αναφέρεται στην ομάδα έργου και τον διαφοροποιεί από τα άλλα μέλη της ομάδας, αφού *«απέναντι από τους εκπαιδευόμενους ο εκπαιδευτής είναι ο εγγυητής του πλαισίου της εκπαιδευτικής διαδικασίας»* (Γκιάστας Ι., (2008), τομ. Δ, σελ. 248).

Σε κάθε ομάδα εργασίας, όπως συνέβη και στη δική μας ομάδα, εκτός από το ρόλο του ‘ηγέτη’ που αναπτύξαμε παραπάνω, είναι δυνατό να εκδηλωθούν και άλλοι ρόλοι από τα μέλη που αποτελούν την ομάδα. Όλοι αυτοί οι ρόλοι αναδεικνύονται στο πλαίσιο της κοινωνικο-συναισθηματικής ομάδας, που συνήθως λειτουργεί άτυπα μέσα στην ομάδα εργασίας. Αναφέρουμε συνοπτικά κάποιους από αυτούς:

Ο ‘αποδιοπομπαίος τράγος’ ο οποίος κρατάει την ομάδα ενωμένη και κανένας δε θέλει να είναι στη θέση του. **Ο ‘παρείσακτος’** βρίσκεται μέσα στην ομάδα δίχως να αποτελεί μέλος της και τα μέλη της ομάδας δείχνουν διάθεση είτε να τον ενσωματώσουν είτε να τον απομονώσουν και να τον αποβάλλουν. **Ο ‘αντιρρησίας’**, ο οποίος μπορεί άλλοτε να εκφράζει την ομάδα και άλλοτε την κάνει να δυσανασχετεί. Έτσι παίρνει τη θέση του ηγέτη ή έρχεται σε αντίθεση με όλη την ομάδα. **Ο ‘ταραχοποιός’** κινείται συνεχώς, κάνει θόρυβο, μπαινοβγαίνει στην αίθουσα, τον καλούν στο τηλέφωνο, έρχεται με καθυστέρηση, δεν έχει όρια και

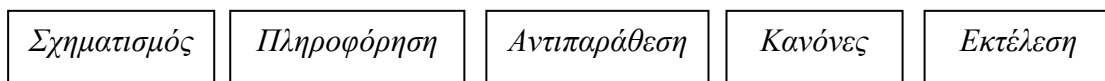
κανόνες, δεν έχει καταλάβει ότι ανήκει σε μια ομάδα και δεν έχει κίνητρο συμμετοχής. Ο **‘αντιπολιτευόμενος’** θέλει αναγνώριση και έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση. Ο **‘βουλευμένος’** είναι αδιάφορος για το πρόγραμμα, δε νοιώθει ισότιμο μέλος της ομάδας και έχει χαμηλή αυτό-εικόνα.

Υπάρχουν βέβαια και άλλοι τύποι, που είναι δυνατό να δημιουργήσουν μικρή ή μεγάλη αναστάτωση στην εκπαιδευτική ομάδα και να εμποδίσουν το παιδαγωγικό έργο της. Σημαντικό είναι, προκειμένου να προλάβουμε τα προβλήματα που δημιουργούν στην ομάδα αυτοί οι τύποι, στο συμβόλαιο που θα θέσουμε αρχικά στην ομάδα να συμπεριλάβουμε και τρόπους που θα δεσμεύουν αυτές τις συμπεριφορές που πιθανόν να παρουσιαστούν στην πορεία.

Ο σημαντικότερος όμως παράγοντας για τη απρόσκοπτη και δημιουργική πορεία της εκπαιδευτικής ομάδας είναι η σωστή κουλτούρα που έχουν διαμορφώσει τα μέλη της ομάδας, το καλό παιδαγωγικό κλίμα που υπάρχει σε αυτή καθώς και η ανταπόκριση του Καθηγητή-Συμβούλου στο θεσμικό του ρόλο μέσα στην ομάδα. Οι παράγοντες αυτοί εγγυώνται την καλή και παραγωγική λειτουργία της εκπαιδευτικής ομάδας.

5. Τα στάδια σχηματισμού της εκπαιδευτικής ομάδας

Ας δούμε τώρα τα στάδια που διέρχεται ένα σύνολο ατόμων για να γίνει ομάδα. Τα σημαντικότερα από αυτά, σύμφωνα με τον Rogers A. (1998), είναι πέντε:

Κατά το πρώτο στάδιο, που είναι ο σχηματισμός και η διαμόρφωση της ομάδας, ένα σύνολο ατόμων βρίσκεται σε κοινό τόπο με επιθυμία για αλληλεπίδραση προκειμένου τα άτομα αυτά να πετύχουν ένα κοινό σκοπό. Η αποδοχή του από όλα τα μέλη της ομάδας καθώς και η δέσμευσή τους για την τήρησή του συμβολαίου αυτή είναι καθοριστικοί παράγοντες για επίτευξη των στόχων της ομάδας.

Στο επόμενο στάδιο, της διερεύνησης, τα μέλη θέτουν και εξετάζουν τους προσωπικούς τους στόχους και αφού διαπιστώσουν ότι όλοι προσβλέπουν σε κοινούς

ή παρόμοιους στόχους γίνεται αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Με αίσθημα αμοιβαίας εξάρτησης γίνονται συνοδοιπόροι προς τη νέα γνώση και την επιτυχία των κοινών στόχων. Ας μην παραβλέψουμε τη μεγάλη σημασία που έχει για την περαιτέρω απρόσκοπτη συνέχεια και πορεία της ομάδας, να τεθεί κατά τη φάση αυτή το παιδαγωγικό συμβόλαιο.

Στη συνέχεια η ομάδα αρχίζει να δομείται και τα μέλη της αναλαμβάνουν ρόλους. Στη φάση αυτή συχνά γίνεται αντιπαράθεση μεταξύ των μελών και δημιουργούνται ανταγωνισμοί και συγκρούσεις. Αποτελεί και αυτό μια δοκιμασία προκειμένου να δημιουργηθεί η ταυτότητα των ρόλων της ομάδας και η αποδοχή των κανόνων από όλα τα μέλη της. Θεωρούμε ότι η ομάδα υπάρχει πλέον μετά από το στάδιο της σύγκρουσης και η δράση της καθώς και η παραγωγική φάση αρχίζει μετά από αυτό το στάδιο, αφού έχουν τεθεί οι κανόνες και η ομάδα μπορεί να αφοσιωθεί πλέον απρόσκοπτα στο έργο της.

Η σύγκρουση είναι ένα το πιο κρίσιμο στάδιο στο σχηματισμό της ομάδας, αφού μετά από αυτό η ομάδα στη συνέχεια μπορεί να διαλυθεί ή να φράσει μέχρι το τέλος. Ολοκλήρωση του έργου της ομάδας δεν σημαίνει ότι απλά η ομάδα έφτασε χρονικά στο τέλος της πορείας της, σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα, αλλά ότι παράλληλα η πλειοψηφία των μελών πέτυχε τους περισσότερους στόχους που είχε αρχικά θέσει.

Το περιστατικό που αναφέραμε συνέβη στη φάση της εκτέλεσης του έργου, όταν η ομάδα ήταν σε πλήρη δράση. Η ομάδα λειτουργούσε με δυναμική και σε πλήρη αρμονία, με άριστη επικοινωνία και πολύ καλή συνεργασία όλων των μελών της. Ο αποτελεσματικός τρόπος που ο Διδάσκων χειρίστηκε το ομαδικό εκπαιδευτικό περιστατικό συνέβαλε στην άμεση και σωστή αντιμετώπισή του. Για τους λόγους αυτούς το συγκεκριμένο περιστατικό δε δημιούργησε καμία μεγάλη ανησυχία και δεν επηρέασε τη δυναμική της εκπαιδευτικής ομάδας εργασίας, η οποία συνέχισε απρόσκοπτα την πορεία της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βαϊκούση Δ., Βαλάκας Ι., Γιαννακοπούλου Ε. Γκιάστας Ι., Κόκκος Α., Τσιμπουκλή Α., (2008), *Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων, εκπαιδευτικές μέθοδοι – ομάδα εκπαιδευομένων*, στο Γκιάστας Ι. τομ. Δ, Ομάδα Εκπαιδευομένων, (σελ 221 – 277), ΕΑΠ, Πάτρα

Κόκκος Α. & Λιοναράκης Α. (1998) *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σχέσεις διδασκόντων – διδασκομένων*, στο Κόκκος Α. τόμ. Β, Η προετοιμασία των Ομαδικών Συμβουλευτικών Συναντήσεων, (σελ. 125 – 154), ΕΑΠ/ Πάτρα

Rogers A. (1998), *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*, Εκδόσεις Μετέχμιο, Αθήνα